

The author notes that the person of the victim is one of the possible elements of the forensic character of the crime. In investigating the involvement of a minor in the occupation of prostitution and pimping, the relevance of the introduction of a specified component to this structure is simply indispensable. This is due to the need to expand the capacity of the investigator to conduct separate investigatory (search) actions and measures. In addition, this element has a stable correlation with other components of the forensic characteristics of the investigated criminal offense, in particular, with the person of the offender, the way of committing the crime, etc. Due to the definition of these links, law enforcement officers will initially be able to put forward relevant versions of the investigation and build a certain sequence of conducting various investigative (search), secret investigation (search) actions and other measures in criminal proceedings.

The system of features that characterizes it includes demographic indicators; information about a way of life, features of character, habits, inclinations, connections; signs of victimhood. Among them one can distinguish biological – gender, age, physical development (girls who have an attractive appearance, well developed for their age); social - social roles and status (students and college students living far away from the family); economic (low income); moral and psychological - a tendency to use alcoholic beverages and narcotic substances, an immoral way of life.

Keywords: *pimping, juvenile, prostitution, victim, investigative (search) action, investigative situation.*

* * *

УДК 343.985

Літун О.О.

аспірант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗШУКУ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ

Визначено поняття оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти. У результаті узагальнення розшукової роботи оперативних і слідчих підрозділів, а також вивчення наукових праць, здійснено аналіз сучасних наукових підходів до розуміння поняття «оперативно-розшукове забезпечення», що у комплексі із результатами попереднього опитування думок слідчих та оперативних працівників лягло в основу визначення специфіки розшуку дітей, які зникли безвісти, та надало змогу сформулювати поняття «оперативно-розшукове забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти» як систему організаційних та оперативно-розшукових заходів, а також заходів оперативного пошуку з використанням наявних тільки в оперативних підрозділах можливостей, спрямованих на встановлення обставин зникнення дитини, місця її перебування.

Ключові слова: *зниклий безвісти, кримінальне провадження, оперативно-розшуковий захід, оперативно-розшукове забезпечення, розшук дитини.*

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-побутових, політичних та економічних відносин у державі стає одним із чинників виникнення негативних тенденцій стосовно безвісного зникнення дітей.

Реформування законодавства зумовило ряд органічних організаційно-функціональних змін у правоохоронних органах, організації і тактиці їхньої діяльності взагалі і розшуку осіб, які зникли безвісти, зокрема. Так, структурні зміни, що відбулися у зв'язку з ліквідуванням підрозділів кримінальної міліції у справах дітей та створенням підрозділів молодіжної превенції Національної поліції, позначилися відсутністю оперативно-розшукової функції останніх, ефективність діяльності яких стосовно розшуку дітей, що зникли безвісти, значною мірою знизилася. Поряд з цим зрощування оперативно-розшукової функції та функції розслідування значною мірою вплинуло на організаційно-тактичні особливості роботи підрозділів, які здійснюють розшукову роботу. Сучасні тенденції криміналізації суспільства свідчать про виникнення нових видів злочинів, які вчиняються стосовно дітей, котрі у подальшому оголошуються у розшук. Поряд з цим ефективність роботи правоохоронних органів стосовно розшуку дітей, які зникли безвісти, в першу чергу залежать від оперативності реагування на заяви та повідомлення та проведення першочергових гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, обов'язковою умовою результативності яких є якісне оперативно-розшукове забезпечення.

Вищезазначене свідчить про потребу узагальнення проблемних питань, які виникають у практичній діяльності, їх переосмислення та здійснення у цьому напрямку нових наукових досліджень, зокрема щодо з'ясування дефініції «оперативно-розшукове забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти», та формулювання цього поняття.

Наведені обставини у своїй сукупності обумовлюють необхідність та своєчасність дослідження зазначеної проблематики, що, в свою чергу, визначає її актуальність.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемні питання розшукової роботи правоохоронних органів висвітлювалися у численних працях науковців, зокрема таких: С. І. Апухтін, Б. І. Бараненко, О. І. Бастрикін, Р. С. Белкін, С. В. Богданов, Д. В. Бойчук, В. Р. Вагін, М. С. Вертузаєв, О. Г. Колб, О. М. Колесніченко, Д. О. Компанієць, Я. Ю. Кондратьєв, Є. Ф. Коновалов, А. М. Кравченко, В. А. Лукашов, В. Я. Мацюк, П. П. Михайленко, К. В. Муравйов, В. А. Некрасов, В. Ф. Новосядло, С. В. Обшалов, П. О. Олейник, В. П. Пилипчук, В. І. Попов, Є. В. Поляков, О. В. Поярков, Е. В. Рижков, М. В. Салтевський, І. В. Сервецький, В. О. Сілюков, М. В. Терзієв, О. Й. Хомут, Ю. Е. Черкасов, Б. М. Шавер, М. П. Шаламов та ін. Проте праці зазначених вчених не розкривають поняття оперативно-розшукового забезпечення розшуку осіб, а також не враховують новел чинного Кримінального процесуального кодексу України та сучасних потреб правоохоронної практики, у зв'язку з чим це питання по-

требує наукового забезпечення.

Метою даної статті є спроба автора сформулювати поняття оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти.

Виклад основного матеріалу. З прийняттям КПК України проблема використання результатів ОРД у розшуковій роботі слідчого набула нових аспектів. Суттєвою новелою КПК України стало введення до нього такої категорії як негласні слідчі (розшукові) дії, що суттєво вплинуло на роль слідчих, які раніше, виконуючи свою функцію з розслідування злочинів, здійснювали лише офіційну гласну процесуальну діяльність. Відтепер же вони можуть застосовувати й негласні слідчі (розшукові) дії, що фактично являють собою негласну оперативно-розшукову діяльність [1, с. 183].

Відповідно до п.п. 2 п. 4 розділу IX Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 р. № 575, керівник органу досудового розслідування протягом 24 годин після подання заяви, повідомлення про зникнення безвісти дитини, якщо за цей час не буде встановлено її місцезнаходження, за обставин, що свідчать про можливість учинення стосовно неї злочину, забезпечує обов'язкове внесення до ЄРДР відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як умисного вбивства та вживає всіх передбачених КПК України заходів для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження [2].

Однією з особливих відмінностей розшукової роботи слідчих і оперативних підрозділів під час розшуку безвісно зниклих дітей від розшукової роботи стосовно підозрюваних є те, що кримінальне провадження, розпочате за попередньою кваліфікацією умисного вбивства, не зупиняється. Це положення викладено у ст. 280 КПК України, зокрема визначено, що досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо оголошено в розшук підозрюваного.

У зв'язку з цим діяльність щодо розшуку безвісно зниклих дітей відбувається як у рамках кримінального, так одночасно і оперативно-розшукового провадження, що викликає певні незручності у правозастосовній діяльності.

Так, наприклад, суддя апеляційного суду відмовив у задоволенні клопотання на проведення НСРД, передбачених ст.ст. 260, 263–265 КПК України стосовно розшуку безвісно зниклої особи, мотивуючи своє рішення наявністю заведеної оперативно-розшукової справи і можливістю проведення відповідних ОРЗ.

Про недоліки у законодавстві з цього приводу неодноразово згадували і вчені, що займалися проблематикою розшукової роботи. Так, Н.В. Гуменна у дисертаційному дослідженні «Теоретичні та практичні проблеми розшукової діяльності слідчого» зазначає, що для визначення проблемних питань використання результатів оперативно-розшукової діяльності у розшуковій роботі

слідчого необхідно розглянути у чому полягають відмінності між негласними (розшуковими) слідчими діями та оперативно-розшуковими заходами. Згідно зі ст. 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. У ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано: «Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів». Тобто законодавство відмежовує ці дві категорії та по-різному визначає їх зміст [1, 183].

Навряд чи можна погодитися із таким твердженням, оскільки процедура, методи та способи проведення як ОРЗ, так і НСРД, за винятком процесуального оформлення документів і отримання дозволів, майже тотожна.

Однак самостійне проведення негласних слідчих (розшукових) дій безпосередньо слідчим вбачається досить ускладненим, особливо на початковому етапі практичного застосування КПК у зв'язку з браком у співробітників слідчих підрозділів достатнього досвіду, технічних і тактичних знань, необхідних для проведення таких заходів [3].

У зв'язку з цим виправданими є численні праці з питань оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства.

Аналізуючи наукові здобутки щодо визначення поняття оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження слід констатувати, що найбільш жваво дискусія у наукових колах ведеться з приводу вірності застосування термінів «забезпечення» чи «супроводження».

Так, прихильники використання терміна «оперативно-розшукове супроводження», визначаючи його розуміння як систему заходів, спрямованих на створення оптимальних умов здійснення кримінального судочинства [4], вважають, що у межах досудового розслідування більш доцільно говорити про забезпечення криміналістичне та судово-експертне, оскільки з точки зору оперативно-розшукової науки, оперативно-розшукова діяльність (як система гласних і негласних заходів...) не лише забезпечує кримінальне провадження інформацією, але і супроводжує (як окремий вид діяльності оперативного працівника) дане кримінальне провадження протягом досудового розслідування та судового розгляду [5]. Крім того, оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження більшою мірою стосується питань взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування [6].

Дійсно, аналіз чинної нормативно-правової бази та структурно-функціональної побудови системи органів і підрозділів Національної поліції свідчить, що до підрозділів Національної поліції, які взаємодіють зі слідчими підрозділами під час розшуку дітей, що зникли безвісти, належать: підрозділи кримінальної поліції; підрозділи ювенальної превенції; підрозділи оперативно-технічних заходів; оперативно-технічні підрозділи; підрозділи оперативної служби; підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення;

кінологічні підрозділи; підрозділи дільничних офіцерів поліції; підрозділи патрульної поліції; підрозділи Укрбюро Інтерполу та ін. Провідна роль у розшуку дітей, які зникли безвісти, належить слідчим та оперативним підрозділам Національної поліції.

До іншої плеяди науковців, які вважають, що більш доцільним є використання терміна «оперативно-розшукове забезпечення», належать: К. В. Антонов [7], Ж. М. Бигу [8], С. В. Обшалов [9], П. М. Павлик [10], О. О. Подобний [11], В. М. Рудік [12], С. А. Савенко [13], В. А. Сас [14], В. В. Сокурєнко [15], М. В. Стацак [16], О. І. Тарасенко [17], В. П. Хомколов [18], С. С. Чернявський [19] та ін.

Так, В. П. Хомколов вважає, що під оперативно-розшуковим забезпеченням необхідно розуміти систему заходів, заснованих на законі та відомих нормативних актах, що здійснюються оперативно-розшуковими підрозділами ОВС і спрямовані на безперервне, своєчасне і повне забезпечення досудового слідства інформацією, що містить сукупність фактичних даних про обставини вчинених злочинів та осіб, які їх вчинили, а також інші відомості, необхідні для розслідування і розкриття злочинів [18].

Поряд з цим О.О. Подобний пропонує своє визначення оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження у справах про корисливо-насильницьку організовану злочинність – це система заходів, переважно негласного характеру, кваліфіковано здійснюваних оперативними підрозділами під керівництвом слідчого та прокурора на стадіях досудового слідства та судового розгляду з метою створення оптимальних умов повного та об'єктивного процесу розслідування, припинення або нейтралізації протидії учасників організованого злочинного угруповання виконанню правоохоронної функції держави та правосуддя, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства [11].

С.В. Обшалов пропонує розуміти оперативно-розшукове забезпечення як комплекс найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що здійснюються суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямований на об'єктивне встановлення істини при розкритті та розслідуванні злочинів та їх попередження [9].

Не вдаючись до подальшої деталізації висловлених авторами думок, ми вважаємо, що жодне із наведених визначень не враховує сучасні особливості розшукової роботи і не розкриває суть цієї діяльності, так само як і не дає повного розуміння оперативно-розшукового забезпечення розшукової роботи.

Найбільш вдалу спробу сформулювати визначення оперативно-розшукового забезпечення розшуку осіб, на наш погляд, здійснили М. А. Погорецький та О. В. Лисенко, які вважають, що оперативно-розшукове забезпечення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду (розшукової роботи слідчого), це комплекс заходів оперативного-розшукового характеру, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (ро-

зшукових) дій, інших організаційних дій, які спрямовані на встановлення інформації про особу, що переховується, визначення конкретного місця її перебування та переховування, організацію фактичного затримання таких осіб з метою виконання завдань кримінального провадження [20, с. 200].

Поряд з цим не можна погодитися з авторами у частині того, що оперативно-розшукове забезпечення розшуку осіб є комплекс заходів, які включають у себе слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, оскільки останні є частиною кримінального провадження, яке забезпечується оперативно-розшуковою діяльністю, про що згадувалося раніше.

Висновок. У зв'язку викладеним зазначимо, що аналіз думок науковців та результати вивчення сучасних особливостей розшукової роботи дають нам змогу сформулювати поняття оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти, як систему організаційних та оперативно-розшукових заходів, а також заходів оперативного пошуку з використанням наявних тільки в оперативних підрозділах можливостей, спрямованих на встановлення обставин зникнення дитини, місця її перебування.

Бібліографічні посилання

1. Гуменна Н.В. Теоретичні та практичні проблеми розшукової діяльності слідчого : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Гуменна Надія Володимирівна. – Львів, 2015. – 240 с.
2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/print1453920848713385>.
3. Мусієнко І.І. Проблемні аспекти оперативно-розшукової діяльності у світлі положень Кримінального процесуального кодексу України / І.І. Мусієнко // Проблеми законності. – Х. : Нац. ун-т юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2013. – Вип. 121. – С. 151–159.
4. Халілев Р. А. Організаційні та тактичні проблеми оперативно-розшукового супроводження справ за фактами вчинення злочинів на ґрунті етно-конфесійних суперечностей / Р. А. Халілев // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1092–1097.
5. Мосяженко В.Ю. Криміналістичне, судово-експертне забезпечення та оперативно-розшукове супроводження досудового розслідування злочинів у сфері суспільної моралі / В.Ю. Мосяженко // Наше право: наук.-практ. журнал. – № 2. – 2015. – С. 109–116.
6. Сафронов С.О. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження: сучасний стан та перспективи розвитку // Портал научно-практических публикаций [Электронный ресурс]. URL: <http://portalnp.ru/2014/05/1910>.
7. Антонов К.В. Сучасний стан та напрями розвитку наукового обґрунтування оперативно-розшукового забезпечення судового провадження / К. В. Антонов, С. А. Савенко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 67. – С. 698–706.
8. Бигу Ж. М. Оперативно-розшукове забезпечення безпеки учасників оперативно-розшукових заходів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бигу Ж. М. – К., 2009. – 20 с.
9. Обшалов С. В. Щодо поняття, сутності та стану наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження С. В. Обшалов // Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 16 трав. 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 96–98.
10. Павлик П. М. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування злочинів у досудових стадіях кримінального процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.

наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / П. М. Павлик. – К., 1998. – 19 с.

11. Подобний О.О. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність / О.О. Подобний // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 300–305.

12. Рудік В. М. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насильницькі злочини / В. М. Рудік // Науковий вісник Юридичної академії. – 2004. – № 2. – С. 324–331.

13. Савенко С. А. Оперативно-розшукове забезпечення судового провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Савенко Сергій Анатолійович. – Х., 2014. – 219 с.

14. Сас В. А. Оперативно-розшукове забезпечення слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених засудженими / В. А. Сас // Науковий вісник НАВСУ. – 2003. – № 4. – Ч. 2. – С. 96–104.

15. Сокурєнко В. В. Проблеми оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування у справах про фінансове шахрайство / В. В. Сокурєнко, С. С. Чернявський // Науковий вісник КНУВС. – 2010. – № 1. – Ч. 2. – С. 246–255.

16. Стащак М. В. Співвідношення понять "оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження" та "оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження" / М. В. Стащак // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 117–123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2013_4_24.

17. Тарасенко О. І. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування бандитизму / О. І. Тарасенко // Науковий вісник КНУВС. – 2006. – № 1. – Ч. 2. – С. 65–73.

18. Хомколов В. П. Некоторые проблемы оперативно-розыскного обеспечения предварительного следствия / В. П. Хомколов // Проблемы взаимодействия оперативных аппаратов с иными службами органов внутренних дел, с государственными и общественными организациями. – К. : КВШ МВД СССР им. Ф. Е. Дзержинского, 1989. – С. 17–26.

19. Сокурєнко В. В. Проблеми оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування у справах про фінансове шахрайство / В. В. Сокурєнко, С. С. Чернявський // Науковий вісник КНУВС. – 2010. – № 1. – Ч. 2. – С. 246–255.

20. Теорія і практика судової експертизи : збірник матеріалів круглого столу / редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Э.Ю. – К. : Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – С. 199–200.

Надійшла до редакції 16.01.2018

Litun O.O. Concept of operational-search support of search for missing children. The notion of operative search for search of missing children has been determined.

As a result of the generalization of the investigative work of operative and investigative units, as well as the study of scientific works, an analysis of modern scientific approaches to understanding the concept of "operative-search security", which in combination with the results of a forward poll of opinion of investigators and operatives, laid the foundation the definition of the specifics of the search for missing children, and made it possible to formulate the concept of "operational search for search for missing children" as a systematic topic of organizational and operational roles. tific measures and measures of operational search using available only in the operational divisions of features designed to establish the circumstances of the disappearance of the child, his place of residence.

Keywords: *missing, criminal proceedings, operational-search activity, operational-search support, search for a child.*

* * *